

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.14

Б. В. Бабін

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА РОЗВИТОК: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

У статті проаналізовано категорії розвитку, права на розвиток та сталого розвитку у контексті міжнародно-правових відносин. Проведено співставлення відповідних категорій із міжнародними програмними актами та нормами, доведено взаємний зв'язок даних феноменів.

Вказано на нормативне забезпечення розвитку, сталого розвитку та права на розвиток в міжнародних договорах, декларативних і програмних актах ООН. Відзначено, що право на розвиток є особливою частиною системи прав людини, і що це право потребує колективному суб'єкт (носії). Носіями права на розвиток визнано людство, народи, які є учасниками міжнародних відносин, і корінні народи, поставлено питання про визнання такими суб'єктами етнічних меншин, населення регіонів та територіальних громад. Відзначено, що реалізація права на розвиток та забезпечення сталого розвитку вимагають не тільки міжнародної взаємодії, але й імплементації міжнародних програмних норм і актів у національні правові системи. При цьому визнається необхідність програмного регулювання сталого розвитку як в міжнародно-правовому, так і в конституційному форматі.

Ключові слова: *права народів, права людини, міжнародне право, розвиток, право на розвиток, сталий розвиток, міжнародні програми, імплементація.*

Постановка проблеми. В рамках міжнародного права залишається відкритим питання встановлення цілей та завдань наднаціональної співпраці; у встановленні ефективних механізмів реалізації таких цілей та завдань. Ці питання є ув'язаними із категорією розвитку, яка, у свою чергу знаходить своє відображення в форматі права на розвиток, що набуває міжнародні й національні механізми визнання, реалізації та захисту. Тому дослідження права на розвиток та механізмів його реалізації у сучасному праві стає *актуальним*, відповідний аналіз можна визнати *метою* цієї статті. Для її досягнення *необхідно* визначитися із носієм права на розвиток, змістом такого права та механізмами його реалізації в сучасних наднаціональних та внутрідержавних відносинах. При цьому необхідно звернути особливу увагу на концепцію сталого розвитку, визначити її зв'язок із реалізацією права на розвиток.

Наукове обґрунтування теми дослідження. Категорія розвитку як особливої риси міжнародних відносин здавна відзначалася у працях науковців. Розробку концепції співробітництва як реалізації права на розвиток І. В. Братко пов'язує із ідеями В. Фрідмена та Ж. Тускоза, визнаючи, що свій розвиток цей термін отримав в документах ООН [1, с. 24-26], із чим не можна не погодитися. Питання розвитку у міжнародному контексті аналізувалися у багатьох роботах, зокрема, М. О. Баймуратовим, І. В. Братко, М. М. Бринчуком, О. А. Лукашевою, Т. М. Пряхиною, Н. Д. Янчук тощо. Водночас аспекти співвіднесення феномену розвитку та проблем суб'єктності права на розвиток, його реалізації та захисту досі залишаються невисвітленими у теорії міжнародного та конституційного права.

Викладення основного матеріалу. Як вказував один з «батьків-засновників» теорії

міжнародного права Е. де Ваттель, «метою природи суспільства, що встановлюється між усіма людьми, є їх взаємна допомога для удосконалення себе самих та їх держави; ... метою великої спільноти, встановленої природою серед усіх націй є також взаємодопомога для взаємного удосконалення» [2, с. 30]. С. В. Маслова визнає, що ідея прогресивного розвитку знайшла своє відбиття у цілях, принципах, структурі, функціонуванні міжнародного права, пронизує всю його систему та стає одною з фундаментальних ідей міжнародних відносин. На її думку, міжнародне право має забезпечувати нормативну координацію суб'єктів, спрямовану на забезпечення прогресивного розвитку [15, с. 6, 7].

Тісно пов'язаним з категорією розвитку є право на розвиток; забезпечення цього права є вагомою причиною для використання правових заходів різного характеру та рівня. І.В. Николайко прийшов до висновку, що усі елементи, які сприяють реалізації права на розвиток, є взаємопов'язаними, при цьому саме від їх належного дотримання залежить практичне втілення права на розвиток. На його думку, право на розвиток здійснюється двома шляхами – через розробку на універсальному рівні міжнародно-правових критеріїв права на розвиток та через практичну реалізацію окремих аспектів права на розвиток [27, с. 18]. Подібні думки висловлювалися й Н. М. Ульяновою [18, с. 17].

Слід навести думку Х.-О. Сано, який зазначав, що «теорії про розвиток не мають таких самих глибоких коренів, як права людини», вони нібито «виростили із постколонізаційного процесу після Другої світової війни внаслідок бажання створити більш чесний світовий порядок» [27, с. 17]. Зважаючи на вищевказані міркування Ваттеля, не можна погодитись із розумінням розвитку, як доктринальної доробки ХХ ст., водночас міркування Х.-О. Сано мають під собою певне нормативне підґрунтя.

Так, у ч. 1, 2 ст. 1 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. вказувалося, що народи вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток у силу права на самовизначення, для чого можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами, виконуючи водночас зобов'язання, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права [16]. Подібна норма, що ув'язує розвиток та прав на самовизначення, є й у ст. 3 Декларації ООН про права корінних народів, прийнятій резолюцією ГА ООН 61/295 від 13 вересня 2007 р. [7].

Можна стверджувати, що наслідком потреби у реалізації приписів ч. 2 ст. 1 Міжнародних пактів 1966 р. стало схвалення резолюцією ГА ООН 2542 від 11 грудня 1969 р. Декларації соціального прогресу та розвитку. Цей акт у ст. 1 закріплював право за всіма народами та людьми «жити в гідних умовах і в умовах свободи та користуватися плодами соціального прогресу» та обов'язок «зі свого боку сприяти йому». У Декларації 1969 р. категорії соціального прогресу та розвитку не ототожнювалися, але й не виокремлювалися. У ст. 3 Декларації серед умов соціального прогресу і розвитку ключовими визначалися незалежність, заснована на праві на самовизначення, суверенітет та мирне співіснування. У ст.ст. 4-9 Декларації 1969 р. вказувалося на значення для сталого розвитку родини, повного використання людських ресурсів, права людини на працю і вільний вибір заняття, збільшення національного доходу і багатства і їх справедливий суспільний розподіл, першорядна роль і кінцева відповідальність урядів за питання розвитку, із покладанням цього завдання й на міжнародне співтовариство [9].

У ст. 8 Декларації 1969 р. констатувалося, що уряди мають планувати заходи соціального розвитку як частини всебічних планів розвитку, а у ст.ст. 14, 15 цієї Декларації вказувалося, що для досягнення цілей соціального прогресу і розвитку

потрібна мобілізація необхідних ресурсів шляхом національних та міжнародних дій з приділенням особливої уваги:

- плануванню соціального прогресу та розвитку як складовій частині планування загального пропорційного розвитку;
- ефективній участі всіх елементів суспільства у розробці та виконанні національних планів і програм економічного і соціального розвитку [9].

Ключовим документом у сфері права на розвиток є Декларація про право на розвиток, ухвалена резолюцією ГА ООН від 4 грудня 1986 р. № 41/128. У цьому акті ГА ООН визнала, що розвиток є усестороннім економічним, соціальним, культурним та політичним процесом, спрямованим на постійне підвищення добробуту на основі активної, вільної та конструктивної участі у розвитку та у справедливому розподілі створюваних благ. При цьому констатувалося, що зусилля, спрямовані на сприяння розвитку на міжнародному рівні мають супроводжуватися зусиллями по створенню нового економічного порядку [8].

У ст. 28 Копенгагенської декларації про соціальний розвиток (A/CONF.166/9), ухваленій під егідою ООН 6-12 березня 1995 р. визнається, що розробка та здійснення стратегій та програм в інтересах соціального розвитку є справою кожної країни та що при цьому мають враховуватися економічні, соціальні та екологічні відмінності в умовах у кожній країні; при цьому спеціально підкреслюється, що «важливою умовою повного здійснення програм та дій в цілях соціального розвитку є міжнародне співробітництво» [12]. Крім того, відповідна Програма дій була ухвалена Всесвітньою конференцією з прав людини 25 червня 1993 р. [3], яка, на думку експертів, «надала міжнародній легітимності праву на розвиток» [27, с. 18].

Ключовими стратегічними документами ООН у сфері розвитку є Міжнародні стратегії розвитку на друге, третє та четверте Десятиліття розвитку ООН, схвалені відповідно резолюціями ГА ООН 2626 (XXV) від 24 жовтня 1970 р., 35/56 від 5 грудня 1980 р. та 45/199 ГА ООН від 21 грудня 1990 р. Варто відзначити, що чергової резолюції у 2000 р. не було схвалено, тому можна вказати на певну зміну пріоритетів ООН у зазначеній площині. Водночас не можна не порівняти зазначені стратегії розвитку із національними стратегіями соціально-економічного розвитку, що затверджуються урядами держав.

Вказані алгоритми поведінки держав та категорія «нового міжнародного економічного порядку» нагадують відповідну стратегію дій владних суб'єктів та зміст економічних відносин у соціальних державах, еволюцію яких можна співвіднести із запровадженням права на розвиток на міжнародному рівні. В. П. Мілецький до специфічних методів соціального управління та політики в таких державах відносить «перш за все програмно-цільовий метод, якій знаходить свій вираз у комплексних цільових програмах соціального розвитку»; на його думку основною перевагою таких програм є «поєднання у цілісний ланцюжок таких елементів як «цілі – заходи – показники – засоби – ресурси» [17, с. 16].

Право на розвиток за власною природою слід вважати колективним правом. Х.-О. Сано називає права людини і право на розвиток «спорідненими категоріями» [27, с. 16]. Із таким розмежуванням права на розвиток від прав людини у їх розумінні як «human rights» важко погодитися. У Декларації про право на розвиток 1986 р., зокрема, йдеться про те, що «право на розвиток є невід'ємним правом людини та що рівність можливостей для розвитку є прерогативою як держав, так і людей, що складають державу».

Тому цікавою є думка В. В. Гаврилова, який, аналізуючи міжнародні процедури забезпечення економічних та соціальних прав, зазначив, що їх особливості надають державам «більший ступінь свободи у пошуку форм та методів а також у визначенні

термінів реалізації прав та свобод», вказуючи про конкретизацію в міжнародних угодах «генеральних та виходно-директивних норм» [6, с. 26]. Додамо, що, на думку А. С. Гавердовського, для генеральних та виходно-директивних норм є характерним програмний характер [5, с. 23].

Як визнають сучасні дослідники характерною рисою сучасної нормативної системи є те, що стимулювання соціального прогресу стало одним з її основних завдань. Ці особливості вони пов'язують із зростанням значення програмно-цільового регулювання міжнародних відносин [14, с. 71]. Ще радянський автор В. М. Шуршалов визнавав, що такі питання, як внутрішній розвиток країни, розвиток економіки, державний бюджет можуть ставати предметом регулювання міжнародної угоди [29, с. 95]. Але саме бюджетна політика та соціально-економічний розвиток потребують програмного регулювання.

Також слід вказати на існування феномену сталого розвитку. За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку 1986 р., мета такого розвитку полягає у задоволенні потреб сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [4, с. 6].

Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, колишній економіст Світового банку Г. Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремої людини, так і народів чи груп населення [13].

Ю. Щербак визначає будівлю сталого розвитку як складно збалансовану конструкцію, «що тримається на кількох колонах», де «крім традиційно згадуваних економічної, соціальної та екологічної складових, важливу роль грає соціально-політична ситуація» [30, с. 3].

Ключовим актом щодо сталого розвитку дослідники називають Глобальну Програму дій «Порядок денний на XXI століття», схвалену в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., «що є стратегією інтеграції економічних, соціальних і екологічних цілей» [4, с. 7]. Порядок денний на XXI століття визначається дослідниками як програма спільних дій в інтересах сталого розвитку. Інструментом реалізації Порядку в кожній країні мали стати національні стратегії сталого розвитку, які мали розроблятися з широкою участю громадськості. В.К. Левашов стверджує, що в цьому документі «мова йде про зміну способу мислення і життєіснування на планеті всього людства» [13]. Б.Є. Патон відзначив, що в «Порядку денному на XXI ст.» «викладена не тільки філософія мислення людства, а й його поведінка в навколишньому середовищі в нинішньому столітті» [28, с. 5].

Порядок денний для розвитку, схвалений резолюцією 51/240 ГА ООН від 15 жовтня 1997 р., визначає розвиток, як один з головних пріоритетів ООН та визначає розвиток, як багатовимірні заходи з досягнення вищого якості життя усіх народів, включаючи у розвиток економічний та соціальний розвиток й захист навколишнього середовища, як взаємозалежні та взаємопосилюючі компоненти сталого розвитку (ст. 1). Таке розуміння дозволяє стверджувати про відсутність чіткої межі в документах ООН між розвитком та сталим розвитком, як ув'язаними категоріями. Термін «багатовимірні заходи» (англійською «multidimensional undertaking» [19]) можна порівняти із категорією «ув'язаних між собою заходів», характерній для програмного регулювання.

Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 р., затверджений резолюцією 60/1 ГА ООН від 16 вересня 2005 р. у главі II «Розвиток» вказував на такі складові відповідної діяльності, як глобальне партнерство в цілях розвитку, фінансування розвитку, мобілізація внутрішніх ресурсів, інвестиції, заборгованість, торгівля, сировинні товари, ініціативи швидкої віддачі, системні питання і прийняття глобальних економічних рішень, співпраця по лінії «Південь-Південь», освіта, розвиток сільських районів і господарства, зайнятість, сталий розвиток (як раціональне природокористування і охорона навколишнього середовища), питання охорони здоров'я, гендерна рівність тощо.

У ст. 21 цього документу розвиток ув'язувався із категоріями раціональної політики, утвердження принципів благого правління на всіх рівнях і верховенства права, мобілізації внутрішніх ресурсів, залучення міжнародного капіталу, розширення міжнародної торгівлі як двигуна розвитку, поглиблення міжнародного фінансового і технічного співробітництва в цілях розвитку тощо. У ст. 22 цього документу 2005 р. відзначалося, що «кожна країна повинна нести головну відповідальність за власний розвиток і що значення ролі національних програм і стратегій в області розвитку неможливо переоцінити в справі досягнення сталого розвитку». При цьому визнавалося, що «національні зусилля повинні доповнюватися глобальними програмами, заходами й стратегіями» [11].

В умовах світової економічної кризи ООН зберігає сприйняття розвитку, як пріоритету власної діяльності. У ст. 11 Підсумкового документу Конференції з питання про світову фінансово-економічну кризу і її наслідки для розвитку, прийнятого резолюцією 63/303 ГА ООН від 9 липня 2009 р., її учасники зобов'язувалися працювати в дусі солідарності в цілях скоординованого і всеосяжного глобального реагування на кризу і вчиняти дії, спрямовані, зокрема, на збереження успіхів, досягнутих в соціально-економічній області і в процесі розвитку [12].

І. В. Братко констатує, що «у регулюванні міжнародних відносин у сфері міжнародного розвитку спостерігається застосування програмного методу нормативного регулювання міжнародних економічних відносин, що активно застосовують міжнародні організації для реалізації своїх статутних завдань». Вказується, що практична діяльність міжнародних організацій підтверджує ефективність програмного методу регулювання у сфері міжнародного розвитку. Як вважає І. В. Братко, програмний метод є методом міжнародного економічного права, що відображається у правових актах міжнародних організацій [1, с. 66-67, 68]. Додамо, що право на розвиток реалізується у програмних заходах не лише міжнародних організацій, але й міждержавної взаємодії.

Багато авторів також відзначають необхідність програмного забезпечення сталого розвитку у правовому форматі. Так, Н. Д. Янчук, згадуючи про конституційно-правове забезпечення концепції сталого розвитку, указує саме на програмний характер Основного Закону [31, с. 14]. У свою чергу Т. М. Пряхіна зазначає, що стратегія сталого розвитку включає в себе концепцію раціонального планування [26, с. 4]. Водночас слід указати, що імплементація Україною міжнародних вимог у сфері сталого розвитку, зокрема, програмних, залишається на незадовільному рівні.

При Президентові України та при уряді України неодноразово створювалися та ліквідувалися відповідні консультаційно-дорадчі структури. Так, в 1997 р. було створено Національну комісію сталого розвитку при Кабінеті Міністрів України [24] (комісію було ліквідовано у 2003 р. [20]); указом Президента України від 18 серпня 2006 р. № 691 було засновано Національну раду з інноваційного розвитку України [22] (цю раду було розформовано у 2009 р.); указом від 21 серпня 2009 р. № 664/2009 було створено Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України [23]

(цю раду було розформовано у 2010 р. [21]). Сьогодні у цій сфері де-юре залишається діючою структурою Національна рада із сталого розвитку України, створена постановою уряду України від 16 вересня 2009 р. № 997 [25]. Суспільство не отримало належних результатів від роботи цих утворень, Національна концепція сталого розвитку України досі не є ухваленою.

Висновок. Отже, підсумовуючи, слід прийти до наступного висновку. Право на розвиток є особливою складовою системи прав людини. Це право потребує на колективного суб'єкта (носія), при цьому формат цього суб'єкту залишається у сучасному міжнародному праві невизначеним. Безумовно слід визнати носіями права на розвиток людство та народи, що є учасниками міжнародних відносин; втім, проблематика суб'єктності народів у сучасному міжнародному праві значно ускладнює відповідне питання. Також слід визнати за корінними народами право на розвиток, більш комплексним завданням є наявність права на розвиток у етнічних меншин, населення регіонів та територіальних громад.

Забезпечення розвитку та сталого розвитку на міжнародному рівні ставить перед міжнародним правом задачу еволюції системи регуляторів; в рамках такого удосконалення логічним стає використання в міжнародному праві програмних норм та програмних актів, запровадження принципів програмного регулювання. Ідея прогресивного розвитку знайшла своє відбиття в цілях, структурі, функціонуванні сучасного міжнародного права. Розвиток є об'єктивною особливістю трансформації суспільних відносин, зокрема на міжнародному рівні; це підтверджується усією феноменологією глобалізації, модернізації та постмодерну зокрема.

Право на розвиток є універсальним правом, реалізація якого на міжнародному рівні потребує заходів програмного характеру. Це підтверджується й програмними діями держав та міжнародних організацій у сфері розвитку та їх правовими формами, такими як декларації та програмні акти, схвалені резолюціями ГА ООН. Заходи світової спільноти зі створення «нового міжнародного економічного порядку» є подібними до стратегій дій влади з розбудови соціальних держав шляхом використання програмного регулювання. Реалізація цього права та забезпечення сталого розвитку потребують не лише міжнародної взаємодії, але й імплементації міжнародних програмних норм та актів у національні правові системи. При цьому в правовій доктрині визнається необхідність програмного забезпечення сталого розвитку як у міжнародно-правовому, так і в конституційному форматі. Наведене може стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Братко І. В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку / І. В. Братко ; за наук. ред. А. І. Дмитрієва. – О. : Фенікс, 2011. – 248 с.
2. Ваттель Э. де / Право народов или принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов / Э. де Ваттель. – М. : Госюриздат, 1960. – 719 с.
3. Венская декларация и программа действий : приняты 25 июня 1993 г. Всемирной конференцией по правам человека // Курьер ЮНЕСКО. – 1994. – Май. – С. 3-40.
4. Вовк В. Україна в контексті сучасних тенденцій і сценаріїв світового розвитку / В. Вовк // Часопис. – 2001. – № 22. – С. 5-14.
5. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища школа, 1980. – 318 с.
6. Гаврилов В. В. Международный механизм контроля за имплементацией универсальных актов о правах человека / В. В. Гаврилов // Московский журнал международного права. – 1995. – № 4. – С. 24-37.
7. Декларация о правах коренных народов ООН : принята резолюцией 61/295

- Генеральной Ассамблеи ООН от 13 сентября 2007 г., URL : <http://www.un.org/ru/documents>
8. Декларация о праве на развитие : утверждена резолюцией 41/128 Генеральной Ассамблеи ООН от 4 декабря 1986 г. URL : <http://www.un.org/ru/documents>
9. Декларация социального прогресса и развития : принята резолюцией 2542 (XXIV) Генеральной Ассамблеи ООН от 11 декабря 1969 г., URL : <http://www.un.org/ru/documents>
10. Итоговый документ Всемирного саммита 2005 года : принят резолюцией 60/1 Генеральной Ассамблеи ООН от 16 сентября 2005 г. , URL : <http://www.un.org/ru/documents>
11. Итоговый документ Конференции по вопросу о мировом финансово-экономическом кризисе и его последствиях для развития : принят резолюцией 63/303 Генеральной Ассамблеи ООН от 9 июля 2009 г. , URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations
12. Копенгагенская декларация о социальном развитии : принята Всемирной встречей на высшем уровне в интересах социального развития, Копенгаген, 6-12 марта 1995 г. (A/CONF.166/9), URL : <http://www.un.org/russian/conferen/socsum/socindex.htm>
13. Левашов В. К. Глобализация и устойчивое развитие / В. К. Левашов // Устойчивое развитие. Наука и практика. – 2002. – № 1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до документа : http://gatchino.com/knogog/2002_001.htm
14. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. – М. : Сигра, 1997. – 322 с.
15. Маслова С. В. Принцип права на развитие в современном международном праве : автореферат дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / С. В. Маслова. – СПб, 2003. – 18 с.
16. Международный пакт о гражданских и политических правах ; Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах : приняты резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 декабря 1966 г., URL : <http://www.un.org/ru/documents>
17. Милецкий В. П. Социальное государство: эволюция теории и практика (политико-социологический анализ) : автореферат дисс. ... доктора полит. наук : спец. 22.00.05 / В. П. Милецкий. – СПб, 1998. – 32 с.
18. Научно-технический прогресс и актуальные вопросы международного права : монография / Н. Н. Ульянова, А. А. Шишко, Е. Т. Рунько. – К. : Наук. думка, 1990. – 212 с.
19. Повестка дня для развития : принята резолюцией 51/240 Генеральной Ассамблеи ООН от 15 октября 1997 г. , URL : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97>
20. Про ліквідацію Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2003 р. № 1414 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – Ст. 1983.
21. Про ліквідацію Національної ради з питань науки, інновацій та сталого розвитку України та її секретаріату : указ Президента України від 21 травня 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 26. – Ст. 1022.
22. Про Національну раду з інноваційного розвитку України : указ Президента України від 18 серпня 2006 р. № 691/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 34. – Ст. 2427.
23. Про Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України : указ Президента України від 21 серпня 2009 р. № 664/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 65. – Ст. 2262.
24. Про утворення Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті

- Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1997 р. № 1123, URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1123-97-%D0%BF/print132076329583367>
25. Про утворення Національної ради із сталого розвитку України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 997 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 73. – Ст. 2502.
26. Пряхина Т. М. Стратегія устойчивого развития: конституционные проблемы / Т. М. Пряхина // Закон и право. – 2004. – № 4. – С. 3–6.
27. Сано Х.-О. Право на розвиток і права людини: обов'язкова, але часткова інтеграція / Х.-О. Сано // Український журнал з прав людини. 2001. – № 3-4. – С. 15-25.
28. Складові Національної стратегії сталого розвитку // Вісник Національної Академії Наук України. – 2002 – № 8. – С. 3–7.
29. Шуршалов В. М. Международные правоотношения / В. М. Шуршалов. – М. : Медж. отношения, 1971. – 240 с.
30. Щербак Ю. Сталий розвиток і майбутнє України / Ю. Щербак // День. – 2007. – № 167. – 3 жовтня. – С. 3.
31. Янчук Н. Д. Концепція сталого розвитку : конституційно-правове забезпечення / Н. Д. Янчук // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 2. – С. 14–15.

B. Babin

RIGHT ON THE DEVELOPMENT AND MECHANISMS OF ITS REALISATION IN THE INTERNATIONAL LAW

The categories of development, right on development and sustainable development are analyzed in the article. The comparing of the coherent categories with the international program acts and norms is made, the common relation of those phenomenon is proved at.

Article specify the regulatory support of development, sustainable development and the right to development in international treaties, declarative and programmatic acts UN. It is noted that the right to development is an integral part of human rights, and that this right needs a collective entity (carrier). Humanity, peoples that are members of international relations and indigenous peoples are recognized as a carriers of the right to development, the question of recognition of such statute for ethnic minorities, populations of the regions and municipalities is pointed. It is noted that the implementation of right on sustainable development require not only international cooperation, but also the implementation of international programmatic regulations in national legal systems. There is recognized the need for program regulation the sustainable development in international law and into the constitutional format.

Keywords: *right of peoples, human rights, international law, development, the right to development, sustainable development, international programs implementation.*

УДК 340.142:341(045)

Л. М. Ніколенко

ВИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

У статті аналізується правова природа рішень міжнародних судових інстанцій, у тому числі Міжнародного Суду та Суду Європейського Союзу. Досліджуються властивості та особливості рішень Міжнародного Суду і Суду Європейського Союзу. Доведено, що за допомогою механізму преюдиціального запиту вирішуються